

LAUDATO SI' - EEN UITGEBREIDE SAMENVATTING

Deze samenvatting volgt Laudato si' stap voor stap en helpt een eerste idee te geven van de inhoud. De getallen tussen haakjes verwijzen naar de paragrafen van de encycliek.

De encycliek ontleent zijn naam aan de regels van Franciscus van Assisi in zijn Zonnelied, *"Geprezen zijt Gij, mijn Heer"*. Franciscus herinnert ons eraan dat de aarde, ons gemeenschappelijke huis, "als een zuster is met wie we ons leven delen en een fijne moeder die haar armen opent om ons te omhelzen" (1). Wij zelf "zijn stof van de aarde (vgl. *Gen 2:7*); ons lichaam zelf is samengesteld uit elementen van de planeet, haar lucht laat ons ademen, haar water schenkt ons leven en voedt ons"(2).

"Deze zuster huilt omwille van de schade die we haar hebben toegebracht door ons onverantwoord gebruik en misbruik van de goederen die God haar geschonken heeft" (2). Haar kreet, samen met die van de armen, beroert ons geweten om "onze zonden tegen de schepping te erkennen" (8). De paus citeert de Oecumenisch Patriarch Bartholomeus: "Er zijn mensen die de integriteit van de aarde vernietigen door het veroorzaken van klimaatveranderingen; mensen die anderen schade toebrengen door ziekten veroorzaakt door bezoedelde waterbronnen en gronden en door vervuilde bestanddelen in de lucht – dit zijn allemaal zonden" (8).

Het gepaste antwoord is wat paus Johannes Paulus II een 'mondiale ecologische bekering' noemde (5). In deze is Franciscus van Assisi "het voorbeeld bij uitstek van de zorg voor het kwetsbare en van een integrale ecologie die vol vreugde en authenticiteit is. [...] Hij toont ons hoe onverbreekbaar de band is tussen zorg voor de natuur, gerechtigheid voor de armen, inzet voor de samenleving, en innerlijke vrede" (10).

Een aantal ideeën lopen als rode draad door de hele encycliek heen:

- de nauwe relatie tussen de armen en de broosheid van de planeet
- de overtuiging dat alles in de wereld met elkaar verbonden is
- de kritiek op nieuwe modellen en vormen van macht die voortkomen uit technologie.
- de oproep om economie en vooruitgang op andere manieren te benaderen
- de waarde die eigen is aan ieder schepsel
- de menselijke betekenis van ecologie
- de noodzaak van een openhartig en eerlijk debat
- de serieuze verantwoordelijkheid van internationaal en lokaal beleid
- de wegwerpcultuur en het voorstel van een nieuwe levensstijl (16)

Steeds weer pleit paus Franciscus voor dialoog als manier om te zoeken naar oplossingen voor de ecologische problemen. De encycliek bevat verwijzingen naar filosofen en theologen, niet alleen katholieke maar ook orthodoxe (de reeds boven aangehaalde patriarch Bartholomeus), protestantse (de Franse denker Paul Ricoeur) en islamitische (de mysticus Ali Al-Khawas). De encycliek ademt ook een geest van collegialiteit: naast verwijzingen naar documenten van zijn voorgangers, zijn veel citaten opgenomen van Bisschoppelijke Conferenties van alle continenten.

De kern van *Laudato si'* vormt de vraag: "Wat voor wereld willen we achterlaten aan wie na ons komen, aan kinderen die nu opgroeien?" (160). Dit leidt ertoe onszelf af te vragen wat de betekenis is van het bestaan en welke waarden de grondslag vormen van het sociale leven: "Wat is het doel van ons leven in deze wereld? Waarom zijn we hier? Wat is de bestemming van ons werk en al onze inspanningen? Wat heeft de aarde van ons nodig?" Tenzij we worstelen met deze diepere vragen – zegt de paus – "geloof ik niet dat onze zorg voor ecologie belangrijke resultaten zal opleveren."

HOOFDSTUK 1: WAT ER IN ONS GEMEENSCHAPPELIJK HUIS GEBEURT (17-61)

Het eerste hoofdstuk presenteert recente wetenschappelijke vindingen over het milieu. Door deze ter harte te nemen, luisteren we als het ware naar de kreet van de schepping.

Vervuiling, afval en de wegwerpcultuur: Vervuiling tast het dagelijks leven aan van mensen, met ernstige gevolgen voor hun gezondheid, zozeer dat het miljoenen voortijdige sterfgevallen veroorzaakt (20). "De aarde, ons gemeenschappelijk huis, lijkt steeds meer te veranderen in een gigantisch afvaldepot" (21). Aan de wortel van deze situatie vinden we de "wegwerpcultuur", die we moeten bestrijden door invoering van modellen van hergebruik en recycling en door vermindering van gebruik van niet-vernieuwbare grondstoffen. "We merken dat de vooruitgang op dit vlak nog erg ontoereikend is." (22).

Het klimaat als gemeenschappelijk goed: "De klimaatverandering is een mondiaal probleem met ernstige implicaties voor het milieu, samenleving, economie, politiek en handel" (25). Klimaatveranderingen treffen hele bevolkingsgroepen en zijn een van de oorzaken van migratie. Maar "veel mensen die meer middelen en economische of politieke macht bezitten, doen schijnbaar hun best om de problemen en de symptomen te verbergen" (26). Het feit dat er zo weinig gereageerd wordt op de drama's die onze broeders en zusters meemaken, duidt op een verlies van een verantwoordelijkheidsgevoel tegenover onze medemens (25). Het klimaat redden "is een van de "grootste hedendaagse uitdagingen voor de mensheid" (25).

Het waterprobleem: Hele volken, en vooral kinderen, worden ziek en sterven vanwege besmet water, terwijl waterreservoirs diep in de aarde alsmat meer vervuild raken door de uitstoot van fabrieken en steden. De Paus spreekt duidelijk uit dat "toegang tot veilig drinkwater een fundamenteel en universeel mensenrecht is, omdat het essentieel is voor de menselijke overleving en, als zodanig een voorwaarde voor de uitoefening van alle andere mensenrechten" (30). De armen toegang tot water ontzeggen betekent dat "hun recht op leven dat voortkomt uit hun onvervreembare waardigheid, wordt miskend" (30).

Verlies van biodiversiteit: Uitsterven van plant- en diersoorten veroorzaakt door mensen verandert het ecosysteem; de gevolgen voor de toekomst kunnen niet worden voorspeld. "Elk jaar verdwijnen duizenden soorten planten en dieren die we niet meer zullen kennen, die onze kinderen niet meer zullen zien, omdat ze voor altijd verloren zijn gegaan" (33). De verschillende soorten zijn niet slechts een 'hulpmiddel' dat uitgebuit kan worden: ze hebben een waarde in en

van zichzelf, die niet ten dienste staat van menselijke wezens. “Alle schepselen zijn verbonden... want allen zijn wij afhankelijk van elkaar”(42).

Achteruitgang van de kwaliteit van menselijk leven en sociaal verval: Het huidige ontwikkelingsmodel heeft een negatieve invloed op de kwaliteit van leven van het grootste deel van de mensheid.

Mondiale ongelijkheid: “De verslechtering van milieu en maatschappij treft vooral de zwaksten van de planeet” (48), het grootste deel van de wereldbevolking. In internationale economisch-politieke debatten worden zij slechts beschouwd als *collateral damage* (bijkomstige schade) (49). Een ecologische benadering sluit *altijd* ook een sociale benadering in .... om “zowel de kreet van de aarde als de kreet van de armen te horen” (49). De oplossing is niet het geboortecijfer verlagen, maar “het extreme en selectieve consumptiegedrag van een klein deel van de wereldbevolking tegen te gaan” (50).

Zwakke reacties: Bewust van de grote meningsverschillen in deze kwesties toont Paus Franciscus zich diep geraakt door de zwakke reacties op de drama’s voor veel mensen en volken. Hoewel er geen gebrek is aan positieve voorbeelden (58), is er een “laksheid en lichtzinnige onverantwoordelijkheid” (59). Cultuur en passend *leiderschap* ontbreken zowel als de bereidheid leefstijl, productie en consumptiepatronen te veranderen (59).

HOOFDSTUK 2: HET EVANGELIE VAN DE SCHEPPING

De Bijbelverhalen bieden een omvattende visie die de “enorme verantwoordelijkheid” (90) van de mensheid voor de schepping uitdrukt, de intieme verbondenheid tussen alle schepselen beschrijft en het feit benadrukt dat “het natuurlijke milieu een collectief goed is, het erfgoed van de hele mensheid en de verantwoordelijkheid van iedereen” (95).

1. *Het licht dat het geloof biedt:* De complexiteit van de ecologische crisis roept om een interculturele en multidisciplinaire dialoog die spiritualiteit en geloof insluit. Geloof biedt “krachtige motivatie om de natuur en de meest zwakke broeders en zusters te beschermen” (64); verantwoordelijkheid voor de natuur is deel van het christelijk geloof.
2. *De wijsheid van de Bijbelse verhalen:* In de Bijbel is de “God die bevrijdt en redt dezelfde God die het heelal schiep, en deze twee goddelijke wegen van handelen zijn nauw en onverbreekelijk verbonden” (73). Het verhaal van de schepping is de sleutel om na te denken over de verbondenheid tussen menselijke wezens en andere schepselen en hoe zonde het evenwicht verbreekt van de schepping in zijn totaliteit. Deze verhalen “geven aan dat het menselijk bestaan gebaseerd is op drie fundamentele en nauw met elkaar verbonden verhoudingen: met God, met onze naaste en met de aarde zelf. Volgens de Bijbel zijn deze drie vitale “verhoudingen verbroken, niet alleen buiten ons maar ook binnen onszelf. Deze breuk is de zonde” (66).

3. *Het mysterie van het heelal*; "Schepping kan enkel begrepen worden als een gave, geschonken door de open hand van de Vader van allen" (76). Mensen zijn verantwoordelijk voor de schepping die aan haar zorg is toevertrouwd; hun vrijheid is een mysterie dat ontwikkeling kan bevorderen of achteruitgang veroorzaken.
4. *De boodschap van elk schepsel in de harmonie van de schepping*: "Elk schepsel heeft een functie en geen enkel schepsel is overbodig. Het hele materiële universum is de uitdrukking van Gods liefde" (84).
5. *Een universele gemeenschap*: "Vandaar komt de overtuiging dat alle wezens van het universum, die geschapen werden door dezelfde Vader, door onzichtbare banden verbonden zijn en een soort universele familie vormen, een schitterende gemeenschap die ons aanzet tot een heilig, teder en nederig respect." (89). Op dezelfde manier kan er "geen gevoelsmatige intieme band met de andere wezens in de natuur bestaan als ons hart niet tegelijk teder, meelevend bezorgd is voor de mensen" (91).
6. *De gemeenschappelijke bestemming van dingen*: "De aarde is wezenlijk een gedeelde erfenis, wiens vruchten bestemd zijn voor iedereen", en zij die een deel ervan bezitten moeten het beheren met respect voor de "sociale hypotheek" die van toepassing is op alle vormen van eigendom (93).
7. *De blik van Jezus*: Jezus nodigde zijn leerlingen uit "de vaderlijke verhouding die God heeft met al zijn schepselen te erkennen" (96) en "in volle harmonie te leven met de schepping" (98), zonder het lichaam of de materiële en plezierige dingen van het leven te verachten.

HOOFDSTUK 3: DE MENSELIJKE OORZAKEN VAN DE ECOLOGISCHE CRISIS (101-136)

Dit hoofdstuk analyseert in een dialoog met filosofie en sociale wetenschappen de huidige situatie, "om zo niet alleen de symptomen maar ook de diepste oorzaken te beschouwen" (15).

1. *Technologie: creativiteit en macht*: Technologie heeft ons veel gebracht. Maar we moeten ook beseffen dat technologie "aan wie de kennis, en vooral de economische macht hebben om er gebruik van te maken, een ongelooflijke dominantie geeft over de hele mensheid en de hele wereld." (104). De mensheid heeft een "gezonde ethiek nodig, een cultuur en spiritualiteit die in staat is grenzen te stellen en een ondubbelzinnige zelfbeperking te leren" (105).
2. *De globalisering van het technocratische model*: De overheersende technocratische mentaliteit gaat met de werkelijkheid om als iets dat onbepert gemanipuleerd kan worden. Technologische producten zijn niet neutraal, want "zij scheppen een kader dat uiteindelijk ook de levensstijl gaat bepalen en de sociale mogelijkheden gaat sturen volgens de belangen van bepaalde machtsgroepen" (107). Vertrouwen op technologie alleen om elk probleem op te lossen betekent "de ware en meest fundamentele problemen van het mondiale systeem te omzeilen" (111), omdat "wetenschappelijke en technologische vooruitgang niet gelijkgesteld kan worden met de vooruitgang van de mensheid en geschiedenis" (113).

3. *De crisis en de gevolgen van het moderne antropocentrisme:* Door technisch denken boven de werkelijkheid te zetten, erkent het moderne antropocentrisme de natuur niet langer als een geldige norm en levende toevluchtsplaats (Guardini).
4. *Praktisch relativisme:* Een verkeerd verstaan antropocentrisme “dat uiteindelijk absolute voorrang geeft aan directe belangen” leidt tot relativisme in de praktijk.
5. *De noodzaak werkgelegenheid te beschermen:* Integrale ecologie “moet rekening houden met de waarde van arbeid” (124). Iedereen moet kunnen werken, “omdat het deel is van de betekenis van het leven op deze aarde, een weg naar groei, menselijke ontwikkeling en persoonlijke voldoening” (128), terwijl “stoppen met investeren in mensen om meer geldelijk profijt te maken op korte termijn, een slechte zaak is voor de maatschappij” (128).
6. *Nieuwe biologische technologieën:* Hierbij gaat het voornamelijk om genetisch gemodificeerde organismes (GMO's), “een complexe milieukwestie” (135). Hoewel “het gebruik hiervan in sommige regio's economische groei heeft gebracht, die geholpen heeft problemen op te lossen, blijft er een aantal belangrijke problemen” (134), te beginnen bij het feit dat het productieve land voornamelijk in handen is van weinigen” (134). Paus Franciscus heeft vooral kleine producenten en landarbeiders voor ogen en de biodiversiteit en het netwerk van ecosystemen. Daarom moet er “een breed wetenschappelijk en sociaal debat plaats vinden, dat in staat is alle beschikbare informatie te bezien, en dat alle dingen bij naam noemt”, beginnend bij verschillende vormen van onafhankelijk, interdisciplinair onderzoek” (135).

HOOFDSTUK 4: INTEGRALE ECOLOGIE (137-162)

Het gaat om een ecologie “met aandacht voor de eigen plaats van de mens in deze wereld en voor zijn relaties met de omringende wereld.” (15). In feite kan “de natuur niet beschouwd worden als iets dat los staat van ons of louter het kader is van ons leven” (139). Daarom is het “wezenlijk integrale oplossingen te zoeken die rekening houden met de interacties van de systemen van de natuur onderling en met de sociale systemen” (139).

1. *Milieu, economie en sociale ecologie:* Alles staat in verband met elkaar. Tijd en ruimte, lichamelijke, chemische en biologische componenten van de planeet, vormen een netwerk dat we nooit helemaal zullen begrijpen. Versplinterde en geïsoleerde kennis moet geïntegreerd worden in een bredere visie die oog heeft voor de “interrelatie tussen ecosystemen en tussen de verschillende sociale werelden” (141).
2. *Culturele ecologie:* “Ecologie heeft dus ook te maken met de bescherming van de culturele schatten van de mensheid” (143) in de breedste zin. Het is noodzakelijk de rechten van volkeren en culturen te integreren door een ‘pro-actieve’ bemoeienis van lokale sociale actoren, met “bijzondere aandacht voor inheemse gemeenschappen” (146).

3. *Ecologie in het dagelijks leven*: Authentieke ontwikkeling richt zich op een integrale verbetering in de kwaliteit van menselijk leven: openbare ruimte, huisvesting, openbaar vervoer, etc. (150-154).
4. *Het principe van algemeen welzijn*: In de huidige situatie van de mondiale samenleving waarin zoveel ongelijkheid bestaat en steeds meer personen uitgesloten worden, beroofd van hun fundamentele mensenrechten, betekent een keuze voor het algemeen welzijn ook dat men keuzes maakt die zijn gebaseerd op een “voorkeurskeuze voor de armsten” (158).
5. *Gerechtigheid tussen generaties*: Het algemeen welzijn kijkt ook naar toekomstige generaties. “Men kan niet meer spreken van duurzame ontwikkeling zonder solidariteit tussen de generaties” (159). We mogen echter ook nooit de armen van vandaag vergeten, “wier leven op deze aarde kort is en die niet kunnen blijven wachten” (162).

HOOFDSTUK 5: ENKELE ORIENTATIE- EN ACTIEPUNTEN (163-201)

Voor Paus Franciscus is dialoog essentieel, een term die aanwezig is in ieder opschrift van dit hoofdstuk. “In bepaalde discussies over milieukwesties is het moeilijk om tot een brede overeenstemming te komen. Nogmaals herhaal ik dat de Kerk niet de pretentie heeft om wetenschappelijke kwesties te beoordelen of om aan politiek te doen. Maar ik roep op tot een eerlijk en transparant debat, opdat het algemene welzijn niet geschaad wordt door privébelangen of ideologieën” (188).

1. *Dialoog over het milieu*: “Een onderling afhankelijke wereld dwingt ons na te denken over één wereld met een gemeenschappelijk plan”, en oplossingen voor te stellen “vanuit mondiaal perspectief, en niet eenvoudigweg de belangen van een paar landen te verdedigen” (164). De encycliek is niet bang om de dynamiek in de internationale politiek streng te veroordelen: “Recente vergaderingen van de wereldtop over het milieu hebben niet beantwoord aan de verwachtingen, omdat ze door gebrek aan politieke beslissingen geen mondiale milieu-akkoorden hebben bereikt” (166). Verschillende pausen hebben, te beginnen bij *Pacem in terris* (1965), opgeroepen tot vormen en instrumenten voor een mondiale regering (175): “Uiteindelijk is er een beheer akkoord nodig voor alles wat we kunnen benoemen als ‘globaal gemeenschappelijk goed.’” (174).
2. *Dialoog voor nieuwe nationale en lokale beleidslijnen*: Politiek en economie moeten een kortzichtige vorm van doelmatigheid die alleen gericht is op profijt en korte-termijn verkiezingssucces loslaten.
3. *Dialoog en transparantie in besluitvorming*: Het is essentieel om business voorstellen te analyseren en evalueren vanuit een milieu en sociaal oogpunt. (182-188). Vooruitzien op het milieueffect van initiatieven en projecten, vereist politieke processen die transparant

zijn en voorwerp uitmaken van dialoog, terwijl corruptie ... leidt tot bedrieglijke akkoorden waarbij de plicht tot informatie en ruim debat ontbreken" (182).

4. *Politiek en economie in dialoog voor het menselijke welzijn*: De mondiale crisis moet het startpunt zijn van "een nieuwe economie, met meer aandacht voor de ethische principes, en voor een nieuwe reglementering van de speculatieve financiële activiteiten en van de virtuele rijkdom" (189). "Het milieu is een van die goederen die niet door de marktmechanismen adequaat beschermd of bevorderd worden" (190).
5. *Godsdiensten in dialoog met wetenschap*: De empirische wetenschappen verklaren het leven niet volledig. Technische oplossingen zijn niet effectief "als we de grote beweegredenen uit het oog verliezen die het ons mogelijk maken in vrede te leven, offers te brengen en anderen goed te behandelen" (200).
6. Godsdiensten moeten met elkaar "in dialoog treden om de natuur te beschermen, de armen te verdedigen en netwerken op te bouwen van respect en broederschap" (201).

HOOFDSTUK 6: ECOLOGISCHE OPVOEDING EN SPIRITUALITEIT [202-246]

De wortels van de culturele crisis zijn diep, en het is niet gemakkelijk gewoontes en gedrag te veranderen. Scholing en training zijn de sleutel. Alle educatieve sectoren moeten daarbij betrokken worden, op de eerste plaats "school, familie, media, catechese" (213).

1. *Naar een nieuwe levensstijl*: Ondanks alles is redding mogelijk. "De mens, die in staat is zeer laag te vallen, kan zichzelf ook overtreffen. Hij kan opnieuw kiezen voor het goede en zichzelf verbeteren, ondanks alle mogelijke psychologische en maatschappelijke omstandigheden die hem worden opgelegd. ... Er bestaan geen systemen die de openheid voor het goede, het ware en het schone volledig vernietigen of die het vermogen om te reageren volgens wat God in het diepst van ons hart blijft aanmoedigen helemaal kapot maken." (205). Veranderingen in levensstijl en consumptiekeuzes kunnen "grote druk leggen op diegenen die politieke, economische en sociale macht uitoefenen" (206).
2. *Opvoeding tot een bondgenootschap tussen mensheid en milieu*: Milieu educatie kan dagelijkse gewoontes beïnvloeden, zoals de matiging van waterconsumptie, het sorteren van afval of warmere kleding dragen om minder verwarming te gebruiken (211). Al dit soort kleine stappen hebben zin en betekenis.
3. *Ecologische bekering*: Geloof en christelijke spiritualiteit bieden diepe motivaties voor een "hartstochtelijke zorg voor de bescherming van onze wereld" (216).

4. *Vreugde en Vrede*: Wanneer soberheid vrij en bewust beleefd wordt, werkt deze bevrijdend (223). Langs dezelfde lijn vereist geluk “dat we sommige behoeftes, die ons hoofd op hol jagen, weten te beperken, om zo beschikbaar te blijven voor de veelvuldige mogelijkheden die het leven biedt” (223).
5. *Burgerlijke en politieke liefde*: “Een integrale ecologie bestaat ook uit eenvoudige dagelijkse gebaren die breken met de logica van geweld, uitbuiting en zelfzucht” (230). “Liefde voor de gemeenschap en toewijding aan het algemeen welzijn zijn uitmuntende uitdrukkingen” van liefde (213).
6. *De sacramentele tekens en het vieren van de rust*: We ontmoeten God ook in de contemplatie van de schepping, die sporen draagt van zijn mysterie. Het christendom verwerpt het materiële en lichamelijke niet.
7. *De heilige Drie-eenheid en de relatie tussen de schepselen*: “Voor christenen leidt het geloven in een God, die een trinitaire gemeenschap is, ertoe te denken dat heel de werkelijkheid een trinitair stempel draagt.” (239).
8. *Koningin van heel de schepping*: Maria is Moeder en Koningin van heel de schepping. Aan haar zijde verschijnt Jozef in het evangelie als een rechtvaardige man, een arbeider die de zachtheid bezit van iemand die waarlijk sterk is. Beiden kunnen ons leren en motiveren deze wereld die God ons gegeven heeft, te beschermen.
9. *Aan gene zijde van de zon*: aan het eind zullen we staan voor de oneindige schoonheid van God: “Het eeuwig leven zal een gedeelde verwondering zijn, waar ieder schepsel, verlicht en veranderd, zijn plaats zal innemen en de definitief bevrijde armen iets zal aanbieden” (243). Onze worstelingen en zorgen nemen de vreugde van de hoop niet weg omdat “de Heer, die ons zo liefheeft, in het hart van alles aanwezig is” (245) en zijn liefde ons altijd aanzet om nieuwe wegen te zoeken.